
Upphovsrätten i undervisningen

Tarmo Toikkanen

Designforskare för lärandemiljöer, lärarinstruktör, fackboksförfattare

tarmo.toikkanen@iki.fi

v1.3, 2023-08-14

[Ursprunglig version på nätet](#) (andra språk: [fi](#), [en](#))

Copyright © 2023 Tarmo Toikkanen. Detta verk är licensierat
under en [Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0-licens](#).

innehållsförteckning

01

grundläggande information

02

skapande av upphovsrätt

03

allmänna nyttjanderätter

04

nyttjanderätter i undervisningen

05

öppna innehåll

06

frågor och svar

01 grundläggande information

sammanfattning av avsnitt

Hur ska upphovsrätter tolkas och hur fungerar hela systemet? Vilka är de säkra och förnuftiga antagandena i den dagliga verksamheten?

Hur ska man förhålla sig till upphovsrätten?

Upphovsrätten skyddar i huvudsak allt medieinnehåll. Offentlig användning i t.ex. undervisning kräver ett lämpligt tillstånd.

Du får göra vad du vill med innehåll som du skapar själv. Man måste vara försiktig med andras innehåll. Tänk på att elevernas egna produktioner också skyddas.

Ett stort antal rättsliga paragrafer och överenskommelser påverkar undervisningens nyttjanderätt.

Huvudsaklig grundregel:

Om du inte irriterar ett innehålls upphovsman och inte skadar hans eller hennes inkomstmöjligheter, kommer ditt agerande förmodligen inte att få några obehagliga konsekvenser.

Bekanta dig med olika licenser och överenskommelser om du vill veta mer om vad du får och inte får göra i en viss situation.

gör så här

10 tips till lärare

Du kommer långt om du minns dessa 10 tips.

1. Anta att alla media som du stöter på är upphovsrättsskyddade.

2. Hitta en motivering för din önskade användning: Varför skulle det vara tillåtet?

3. Öppna Creative Commons-innehåll kan alltid utnyttjas fritt.

4. Fråga läroanstaltens ledning om användningslicenser och bruksanvisningar.

5. Det finns större flexibilitet i studiegruppens interna verksamhet än offentligt på nätet.

6. Respektera också elevernas upphovsrätt.

7. Läroanstalter har endast rättigheter till dina verk om man kommer överens om detta separat.

8. Som privatperson kan du fritt kopiera innehåll för ditt eget bruk, men du kan inte använda det i din undervisning.

9. Presentera medier fritt i klassrummet, förutom videor.

10. Använd förklarande ritningar i böcker.

11. Irritera inte rättsinnehavare.

Vad får och får man inte lagra i sin miljö?

Får eleven spela in undervisning på video?
Enligt lagen får man det, och detsamma
gäller lärare. Men endast för privat bruk. De
flesta av skolans ordningsregler är oftast
strängare än detta.

Bestämmelser för vad man får och inte får
fotografera, spela in eller filma finns i olika lagar.
Här har de alla förts samman. I slutändan är det
bra att komma ihåg att etikettsreglerna ofta
begränsar inspelningssituationer mer än lagen.
[Hämta en högkvalitetsversion av affischen.](https://www.opettajantekijanoikeus.fi/2014/06/10-ohjetta-ymparistoon-kuvaavalle-julisteena/)

Se videon

man kan komma överens om allt

Kom överens om nyttjanderätterna i förväg

Många tvister undviks om man kommer överens om användning och nyttjanderätter i förväg.

När en person skapar material har han eller hon alla ensamrätter. Personen behöver bara bestämma och komma överens om vilka rättigheter han eller hon ger andra.

När en grupp lärare eller elever producerar något, har de delad upphovsrätt till slutresultatet. Ingen av dem kan göra någon del av verket offentligt utan de andras samtycke. Därför är det bättre att komma överens om användningen i början av projektet än i slutet.

Vänd dig till läroanstaltens ledning för att få tydlig vägledning för era handlingar.

02 skapande av upphovsrätt

sammanfattning av avsnitt

Hur uppstår upphovsrätt?
Vad är närstående
rättigheter? Vad skyddas och
vad skyddas inte?

upphovsrättens historia

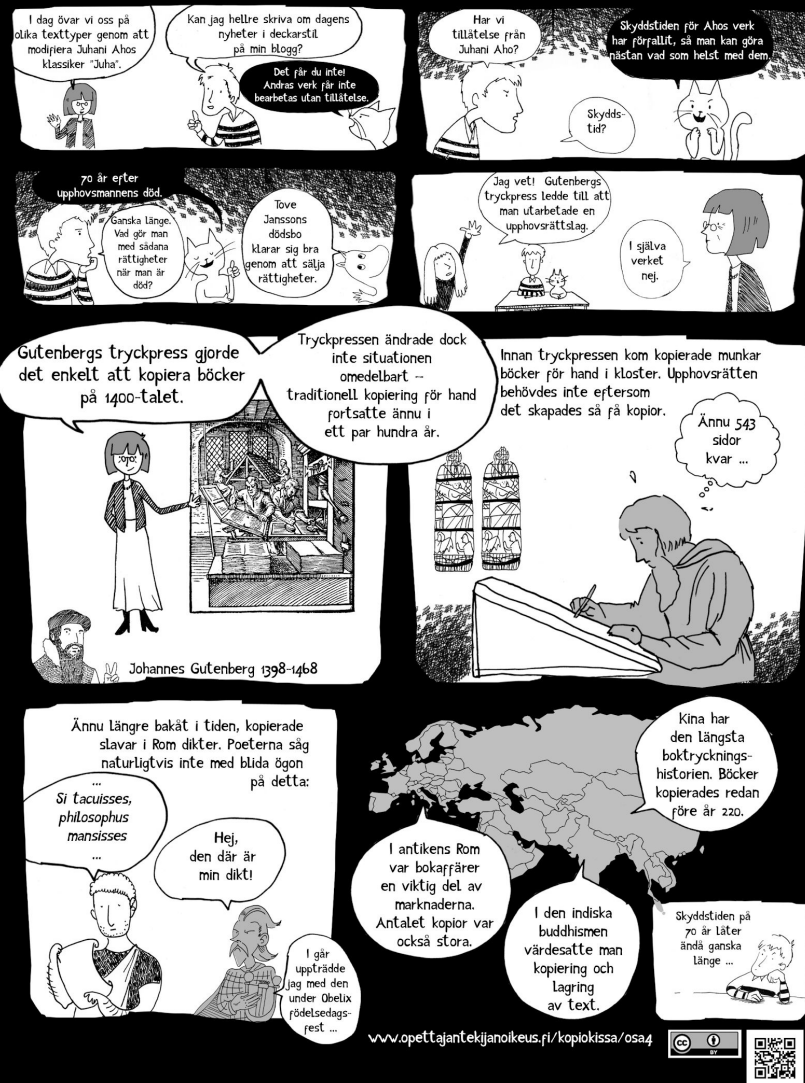
Myt: Gutenbergs tryckpress

Den engelska upphovsrättslagen från 1700-talet poängterade kommersiella rättigheter och beviljade monopol till tryckerier med tillstånd från kronan. Fransk lag betonade författarens moraliska rättigheter. Syftet med lagarna var att balansera upphovsmännens kreativa arbete och samhällets rättigheter.

De nuvarande upphovsrättslagarna härrör från dessa lagar och innehåller både ekonomiska och moraliska rättigheter.

Under de senaste hundra åren har lagarna påverkats av mediebranschens behov av att skydda sina produkter. Den sociala yttrandefriheten och upphovsmännens rättigheter är inte mera de enda intresser som påverkar lagen.

Kopiakatten del 4: Upphovsrättens historia

Upphovsrätt: Tarmo Toikkanen och Sanna Vilhunen/ho

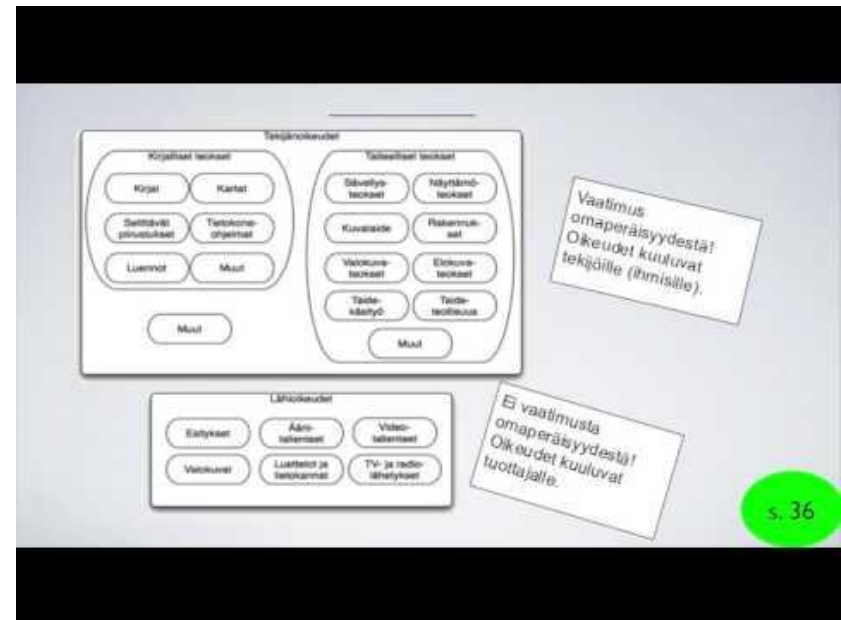
vad skyddas

Närstående rättigheter och upphovsrätter

Upphovsrätten skyddade ursprungligen allt kreativt och **originellt**, såsom böcker och musik, och till och med sandlott eller tal. Senare tillades ”**närstående rättigheter**” in i lagen för att skydda sex viktiga frågor för mediebranschen: fotografier, ljudinspelningar, videospelningar, uppvisning av verk, TV- och radiosignaler, listor och databaser.

En viss produktion kan därför skyddas som ett verk om den är tillräckligt originell och ”överskrider originalitetsnivån”. Utöver detta, kan samma produktion skyddas av närstående rättigheter. En vanlig film är till exempel både ett verk och en videospelning.

Se videon

Hur uppstår ett skydd?

Oönskat och oväntat.

Personer får automatiskt upphovsrätt när de skapat ett verk som skyddas av upphovsrätten. Upphovsmannen får vissa ensamrätter som inte kan avböjas.

Upphovsmannen kan bara vara en människa. Djur, växter, natur, gudar eller övernaturliga varelser kan inte få upphovsrätt. I allmänhet är lagar och offentliga uttalanden inte heller upphovsrättsligt skyddade.

[Apselie](#)

Närstående rättigheter ges till verkets upphovsman, som kan vara en människa eller organisation. De genereras automatiskt och kan inte avböjas.

Om mottagaren av ensamrätten vill ge andra vissa rättigheter måste han eller hon uttrycka det separat. Att bara läsa in material till internet ger inte rättigheter till andra. Creative Commons-licenser är ett standardiserat sätt att ge åtkomst till öppet innehåll.

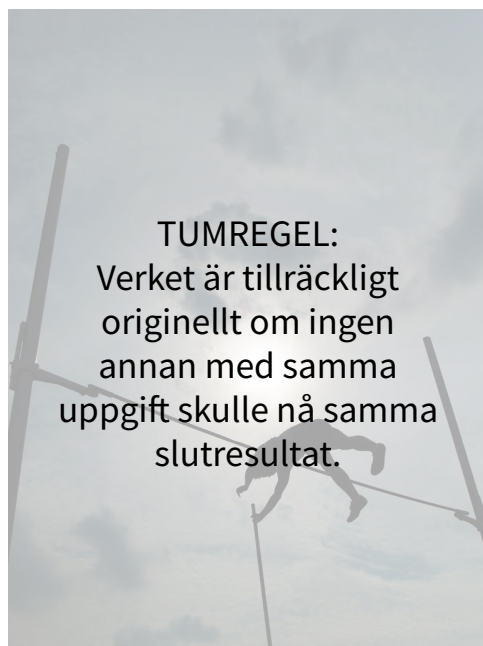
originalitetsnivå

Vad är tillräckligt originellt?

Se videon

Bild: Sebastian Mary, CC BY-SA

Detta fotografi är inte tillräckligt originellt för att vara ett verk.

Det är teoretiskt möjligt att någon, någonstans, ibland, självständigt kan producera samma eller liknande resultat? Om detta inträffar har originalitetsnivån inte överskridits.

Det är allmänt eller ovanligt att originalitetsnivån överskrids i olika mediaformat:

- Det behövs bara ett par stycken med fri text för att kombinationen av ord ska bli unik.
- Ett fotografi är alltid skyddat av närstående rättigheter, sk. vanligt fotografi. Fotografiets originalitetsnivå är mycket högt.
- Videoklipp överskrider originalitetsnivån omedelbart om någon på något sätt regisserar vad som händer i videon.
- Musik ses alltid som ett verk.
- Det kan vara svårt att bedöma modern konst. I praktiken påverkas verkets status av upphovsmannens anseende och publiceringsplats och -metod.
- Kartor är inte originella, men i praktiken anses kartor alltid vara skyddade.

skapande av ...

upphovsrättens varaktighet

produktion	kriterium	skyddstid	föråldras 2023
vad som helst	tillräckligt originellt, ett verk	70 år efter upphovsmannens död	-1952
ljudinspelningar	-	50 år efter inspelning och 70 år efter publicering	-1962 (förändringen i lagen 2013 förlängde skyddsperioden från 50 till 70 år, så förlagets rättigheter till det första albumet av The Beatles från år 1963 gäller minst till 2033. I USA förlängs skyddstiderna alltid när Musse Pigg hotas bli oskyddad)
videoinspelningar	-	50 år efter lagring och publicering	-1972
fotografier	-	50 år efter framställning	-1972
databaser och listor	tidskrävande att göra	15 år efter publicering	-2007
TV- och radiosändningar	-	50 år efter sista sändningen	-1972
framträdanden	framträdande av verk	50 år efter framträdandet	-1972

skapande av ...

överskridande av originalitetsnivå

Exempel

originalitetsnivå underskrids (vanligtvis)

originalitetsnivå överskrids (vanligtvis)

förklarande ritningar

notblad, lyriktexter

recept, hantverksinstruktioner, arbetsinstruktioner

dikter

övningsuppgifter

prosatekst, essäer

skärmdumpar

böcker

databaser och listor

blogginlägg

framträdanden enligt verkens instruktioner

improviserad föreläsning eller tal

målningar och konstgrafik

skapande av ...

utanför upphovsrättsskyddet

Övningar och förklarande ritningar

Originalitetsnivån överskrids normalt inte i övningsuppgifter eller i realistiska illustrationer (diagram, strukturbilder, diagram). Material eller dekorativa bilder i samband med övningar kan vara skyddade, men själva övningens text är vanligtvis inte en tydlig prosa.

Övningsuppsdrag och förklarande ritningar är därför inte skyddade som verk och deras kopiering är inte begränsad av upphovsrätten. Detta förklarar varför olika utgivare av läroböcker kan ha liknande övningar och förklarande bilder.

Läraren får också kopiera övningar (inte material) och förklarande ritningar på det sätt de vill och för det önskade syftet.

Kopiakatten del 2: Förklarande ritningar

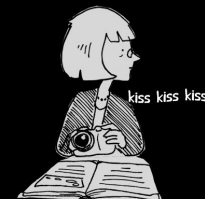

Hmmm ... konstigt. Kopiakatten syns ingenstans, även om jag tog fram kameran ...

Nå, då tar jag ett foto av ritningen.

Fortsfarande inte! Kanske den tar en tupplur? ...

Jag tar hela uppslaget så att också texten kommer med ...

Upphovsmän: Tarmo Toikkanen och Sanna Vilmusenaho
www.opettajantekijainfo.fi/kopiokissa/osaz

Testa din förståelse

1. Är Sibelius 7:e symfoni fortfarande skyddad av upphovsrätten?
2. Om ett 3-årigt barn tar ett foto med en mobiltelefon, uppstår då ensamrätt till fotot? Hur länge och till vem?
3. Vilka har ensamrätt till Yles tv-nyhetssändningar där ett nyhetsankare talar?
4. En boks upphovsrättsskydd slutar när?

1. 70 år har inte gått sedan kompositörens död (1957), som är verkets skyddstid. Symfonins lanseringsår (1927) påverkar inte saken.
2. Ensamrätt är fotografens närstående rättigheter och ges till barnet. Å andra sidan ansvarar vårdnadshavaren för barnets rättigheter.
3. Ensamrätten till videoinspelningen ges till producenten, det vill säga Yle. Kameramannen får inte ensamrätt. Å andra sidan blir inspelningen en nyhet, vars manus ofta överskrider originalitetsnivån. För att Yle ska kunna använda videoklippet måste det finnas ett samtycke både från nyhetsförfattaren (skydd av verket) och presentatören (presentatörens närstående rättigheter).
4. 70 år efter upphovsmannens död.

03 allmänna nyttjanderätter

sammanfattning av avsnitt

Hur kan man utnyttja andras verk i vardagen?

Särskilda rättigheter för utbildning behandlas i avsnitt 04.

När kan man använda en annan persons verk?

författarens ensamrätt	undantag som är tillåtna enligt lag
Spridning (som fysiska stycken)	-
Vidarebefordran (t.ex. på nätet)	-
Visning (offentligt)	-
Kopiering (delvist eller helt, inkluderar rätten att sprida, vidarebefordra och visa gjorda kopior)	bildcitrat, landskapets frihet, citat
Bearbetning (inkluderar kopierings licens)	privat bruk: parodi och satir

citat

Illustration av egen presentation

” Ur offentliggjorda verk får, i överensstämmelse med god sed, citat göras i den omfattning som motiveras av ändamålet.”

Det här är allt som lagen säger om ämnet. Rätten att citera är därför ganska omfattande. Den gäller även verk som skyddas av närstående rättigheter.

Man kan ta citat från alla typer av verk (text, video, film, tal ...) och klistra in det i vilken produktion som helst (föreläsning, blogginlägg, lärobok, konstverk). Citatet måste vara nödvändigt, dvs. det måste illustrera något som ska behandlas.

I praktiken är det knepigt att ta citat från visuella produktioner (staty, målning, fotografi ...). Citatet uppfattas som en liten del av det ursprungliga verket, så t.ex. ett fotografi av en hel staty kan inte vara ett citat. **Bildciträtt** är en annan sak och gäller endast vissa situationer.

Se videon

bildcitat

Bilder till vetenskapliga presentationer

Se videon

” Av offentliggjorda konstverk får bilder återges i anslutning till texten i kritiska eller vetenskapliga framställningar.”

Under årens lopp har tolkningen av denna lagparagraf för konst-undervisning utvidgats och i dag kan bilder, inte bara konstverk, tas med i en vetenskaplig presentation.

Precis som i [citaträtten](#) kan en ”granskande eller vetenskaplig presentation” vara vad som helst: föreläsning, artikel, blogginlägg, etc. Bilden som används måste relatera till texten, vilket innebär att man i praktiken måste hänvisa till bilden i presentationen och inte bara vara dekorativ.

Vilken presentation är då vetenskaplig? Det finns ingen exakt definition, men kriteriet är inte författarens akademiska status eller utbildningsvärde utan själva presentationen. Om saken hanteras logiskt i presentationen och påståenden motiveras med hänvisningar, kan man tala om en vetenskaplig presentation. Som en allmän regel kan man säga att studiematerial för universitet och högskola bör vara vetenskapliga presentationer, detsamma gäller elevernas avhandlingar.

panoramafrihet

Fotografering av byggnader och permanent konst

Även ett fotografi av en byggnad är en kopia av verket

För att turister inte ska vara brottslingar när de delar semesterbilder, finns i de flesta länder sk. *freedom of panorama*, dvs. lagar som tillåter att man fotograferar en byggd miljö.

Arkitekten kan inte förbjuda offentlig användning av ett fotografi av en byggnad. Bild: [Alvesgaspar @ Wikimedia Commons, CC BY-SA](#).
Parlamentsbyggnadens design:
J. S. Sirén

I Finland är det i praktiken tillåtet att fotografera permanenta konstverk och byggnader. Fotografier av konstverk får inte utnyttjas kommersiellt, men i övrigt finns det inga restriktioner för användningen av fotografier.

”Permanent konstverk” innebär att verket står permanent i miljön. Statyer och väggmålningar i en park är bra exempel på detta.

Vi är alla också privatpersoner

I Europa godkänns privat bruk av verk

Som privatperson får du därför kopiera hela Internet och ditt lokala bibliotek om du vill. Men endast för ditt privata bruk.

Kopior för privat bruk får aldrig användas i en offentlig situation. Man får inte heller göra kopior till någon annan än sig själv och några närstående. I praktiken betyder detta upp till tre familjemedlemmar.

Exempel:

- Du kan kopiera en bok till dig själv med kopieringsapparat.
- Du kan skanna eller fotografera en bok till dig själv.
- Du kan kopiera en musik- och film-CD som du lånar på biblioteket för eget bruk.
- Du kan fotografera konstverk till dig själv.
- Du kan inte lämna fotokopior av boken i närheten av kopieringsapparaten för andra att kopiera.
- Du kan spara en musikkonsert för personligt bruk.

Kom också ihåg att olika platser (biografer, museer, musikarenor) kan ha sina egna ordningsregler för fotografering, ljud- eller videoinspelning. Överträdelse av dessa regler bryter i sig inte mot lagen, men kan leda till portförbud och andra komplikationer.

Privata kopior får inte publiceras offentligt eller spridas till andra.

läroanstalter och privat bruk

Undervisningsverksamhet är offentlig – eller är den?

I denna punkt är vår lagstiftning öppen för tolkning.

Undervisning är i praktiken offentligt, som har vissa specialrättigheter tack vare etablerad praxis (t.ex. musikarrangemang, musiknotation, synkronisering, textstilvariationer).

parodi och satir

Yttrandefrihetens rättigheter

Yttrandefrihet innefattar också ansvar för sina egna ord.

Parodi och satir nämns inte separat i Finlands upphovsrättslag, men kan användas under yttrandefriheten.

Charlie Chaplins film Diktatorn var

satir. Bild: skyddas inte av upphovsrätten (public domain) eftersom filmtrailers inte upphovsrättskyddades i USA före 1964.

Om produktionen är satirisk eller en parodi, ger yttrandefrihet en omfattande rätt till bearbetning av målverket för detta ändamål. Läraren måste dock känna till dessa genrer. Bara för att arbetet är roligt gör det inte till en parodi.

Testa din förståelse

1. Kan jag ta ett helt fotografi som citat?
2. Kan en lärare kopiera innehåll från webben som bygger på rätten till privat bruk? Var kan han/hon lagra innehållet?
3. Är din egen undervisning som regel en privat tillställning i upphovsrättstermer?

1. Citatet måste vara en liten del av originalverket. Å andra sidan tillåter bildcitaträtten att man använder hela bilden i en akademisk presentation.

2. En lärare kan också vara en privatperson. Läraren kan spara privata kopior på sin egen dator eller på sin mobil eller USB-minne. Lagring på en dator som tillhandahålls av arbetsgivaren är fortfarande tillåtet, men innehållet är inte längre en privat kopia på arbetsgivarens nättjänst.

3. Svaret beror på din undervisningssituation. I grundskola och gymnasium kan undervisning fortfarande med rätta betraktas som en privat tillställning, men inte i högre eller informell utbildning.

04 nyttjanderätter i undervisning

sammanfattning av
avsnitt

Hur kan du använda andras
verk i utbildningen?

När kan man använda en annan persons verk?

författarens ensamrätt

undantag som är tillåtna enligt lag

Spridning (som fysiska stycken)

kopieringslicens (fotokopior), samlingsverk

Vidarebefordran (t.ex. på nätet)

kopieringslicens (digitala kopior)

Visning (offentligt)

visningsrätt, TV- och radiolicens

Kopiering (delvist eller helt, inkluderar rätten att **sprida, vidarebefordra** och **visa** gjorda kopior)

kopieringslicens (fotokopior och digitala kopior), TV- och radiolicens, tillfällig inspelning, studentskrivningar

Bearbetning (inkluderar **kopieringslicens**)

kopieringslicens (bearbetningsrätt)

visningsrätt

Man kan visa upp nästan vad som helst

Det är legitimt att visa upp verk i all undervisning.

Uppvisning är t.ex. sång, uppläsning, uppspelning av musik på spelare och användning av videoprojektor.

Utan visningsrätt i undervisning kan den här enheten användas bara för att visa lärarens egen produktion. Bild: [Raffi Asdourian, CC BY](#)

Filmverk och teaterverk har uteslutits från visningsrätten. Man behöver tillstånd från upphovsmännen för att uppföra pjäser, så i praktiken görs pjäser huvudsakligen av skolpersonalen själva

Från och med 2023 kan även filmverk visas i undervisningen. Om det finns en licens för filmen måste den skaffas. Om licensen inte är tillgänglig kan filmen fortfarande visas i syfte att illustrera undervisningen.

tillfällig lagring av uppträdande

För reflektion

Rätten att spela in ett uppträdande hör inte till visningsrätten.

Om en lärare eller elev visar upp ett verk av en tredje person, är uppträdandet tillåtet, men inspelning eller fjärrkommunikation är det inte. (Se emellertid kopieringsrättens [visningsrätt](#).)

En separat paragraf tillåter att man gör tillfälliga inspelningar uteslutande för reflekterande ändamål. I detta fall kan man spela in uppträdandet och titta på inspelningen samtidigt eller senast under nästa lektion. Därefter måste inspelningen raderas.

Kopiakatten del 1: Tillfällig lagring

www.opettajantekijanoikeus.fi/kopiokissa/osa1

Upphovsmän: Tarmo Toikkanen och Sanna Vilmusenaho

Användning av TV-program

Utbildningstyrelsen kommer överens om licens för att man ska kunna visa och spela in TV- och radioprogram i skolor.

Inspelningarna måste göras av skolan, inte med lärarens egna verktyg. Inspelningar får lagras i två år, t.ex. på skolans nätverksdisk.

Licensen gäller:

- Yles TV-kanaler
- MTV3-kanalen
- Yles radiokanaler
- Yles Elävä Arkisto
- Yle Areena

Licensen gäller inte:

- MTV Katsomo
- Filmer
- Reklam
- Utländska kontinuerliga serier

Det lönar sig att granska innehållet i licensen i början av varje läsår, eftersom den överenskomms varje år och innehållet kan vara levande.

Licensen gäller endast för småbarnsfostran, grundskole- och gymnasieskolor.

Fotokopior, digitala kopior med mera

Kopiostos kopieringslicens är väsentlig för undervisningen.

Kopieringslicensen omfattar den gamla kopieringslicensen samt den nyare digilupa.

Kopior som gjorts på basen av en kopieringslicens kan endast användas i undervisning och kan aldrig publiceras till en bredare publik.

Licensen gäller endast småbarnsfostran, för-, grund- och gymnasieskolor som förvärvats av Utbildningstyrelsen. Högre utbildningsanstalter måste ansöka om licenser själva.

Det finns delvis motsvarande licenser för informell utbildning.

Det lönar sig att granska innehållet i licenserna i början av varje läsår, eftersom de överenskomms varje år och innehållet kan vara levande.

Kopieringslicens:

- Kopiering
- Utskrift

Digilupa:

- Skanning
- Digital kopiering
- Fjärranslutningar
- Bearbetningsrätt

Kopieringslicensens olika delar diskuteras mer i detalj på följande sidor.

Kopiostos kopieringslicens: kopior

Skrivaren sjunger

20 sidor. Detta är en regel som varje lärare minns.

Kopieringslicensen innehåller både kopierings- och utskriftsrätt.

Man får med andra ord kopiera upp till 20 sidor/elev/läsår av en publikation (men inte mer än 50 %).

Från nätet kan man skriva ut 20 sidor text och bilder/digital källa och kopiera dem till eleverna.

Bild: Mace Ojala, CC BY-SA

Begränsningar

När det kommer till noter och låttexter är gränsen 10 sidor, inte 20 sidor. Övnings- och arbetsböcker är undantagna från licensen.

Förskola, grundskola, gymnasium	ok
Yrkesskola	ok
Högre utbildning	ok
Småbarnsfostran	ok
Informell utbildning	ok

Bilder från nätet

Lärare och elever kan kopiera text och bilder från nätet och använda dem i sitt eget arbete.

Källorna måste naturligtvis nämnas. Kopior får inte distribueras till en bredare publik än studiegruppen.

Antalet tillåtna kopior varierar mellan 5–20 bilder eller textsidor. Kontrollera gränserna för din läroinrättning på Kopiostos webbplats eftersom de kan ändras varje år.

Hösten 2011 togs digilupa i bruk som en frivillig tilläggslicens. Under årets lopp har den utvecklats och fått en etablerad användning.

Förskola, grundskola, gymnasium	ok
Yrkesskola	ok
Högre utbildning	ok
Småbarnsfostran	ok
Informell utbildning	ok

Visning även till distansdeltagare

Visningsrätt i undervisning gäller endast för publik i samma fysiska utrymme.

För att distansstudier ska vara möjliga, har man införlivat en rätt att spela in presentationer i kopieringslicensen.

Kopior får inte distribueras till en bredare publik än studiegruppen.

Presentationerna kan streamas till distansdeltagare som en live-sändning och sparas i skolans servrar, men bara för samma studiegrupp under ifrågavarande studieperiod.

Förskola, grundskola, gymnasium	ok
Yrkesskola	ok
Högre utbildning	ok
Småbarnsfostran	nej
Informell utbildning	ok

Ändamålsenlig bearbetning är tillåten

De flesta språklärare använder aktuella texter som översättningsövningar.

Även om bearbetning av verk är ett användbart och acceptabelt sätt att arbeta inom utbildning, har det inte varit tillåtet enligt lag. Situationen korrigerades genom att lägga till bearbetningsrättigheter till Kopiostos kopieringslicens från hösten 2016. Nu är det tillåtet att göra textbearbetningar, översättningar, samt t.ex. kopior eller bearbetningar inom bildkonstutbildningen. Dessa rättigheter gäller inte musik.

Förskola, grundskola, gymnasium	ok
Yrkesskola	ok
Högre utbildning	ok
Småbarnsfostran	nej
Informell utbildning	nej

musikens besvärliga ställning i undervisningen

Vilken musik kan man använda i utbildningen?

Musikens har en central roll i utbildningen, men dess ekonomiska betydelse gör många licenser stela.

Den viktigaste hjälpen till läraren är rätten att spela musik i undervisningen. Detta inkluderar sång och spelning på instrument, dator eller CD-spelare, etc.

En del musikframträdanden är helt klart en del av undervisningen tillåts enligt visningsrätt i undervisning.

Andra framträdanden är offentliga evenemang där musikframträdandet kräver en separat licens.

I kommunala skolor täcker den årliga licensen som kommunerna betalar musikframträdanden under evenemang som anordnas av kommunens arbetstagare, exempelvis skolans vårfest. I andra situationer måste man skaffa en separat licens för framträdande från Teosto.

Testa din förståelse

1. Vilka TV-källor får visas i undervisningen?
2. Vad är den tillåtna omfattningen av användningen av kopior under Kopiostos kopieringslicens?
3. Kan jag kopiera en enskild övning från en övningsbok med en kopieringsapparat? Vad gäller när man fotograferar med mobiltelefon?

1. Vles TV-kanaler och MTV3:s sändningar, Vles Eläva Arkisto samt Vle Arena på nätet.
2. Endast för undervisnings- och inlärningsändamål för en studiegrupp och under en studieperiod.
3. Om det inte finns någon materialdel i uppgiften, är uppgiften i sig inte ett verk och kan kopieras efter önskemål. Om det finns material i uppgiften (t.ex. en dikt) krävs kopieringslicens, om den inte redan finns.

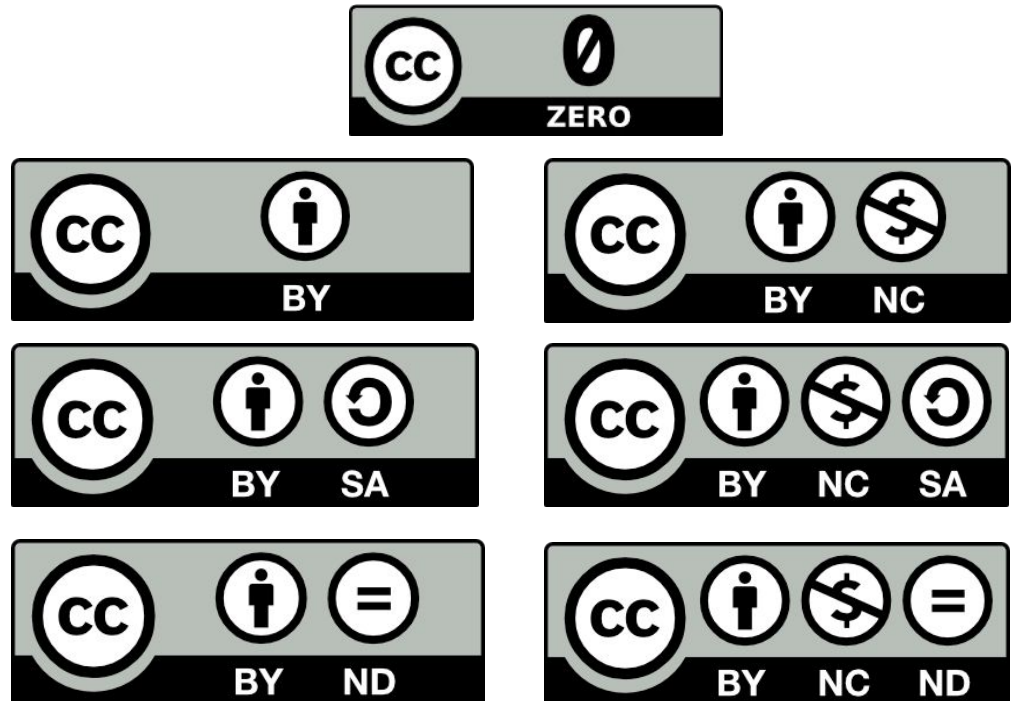
05 öppna innehåll

sammanfattning av avsnitt

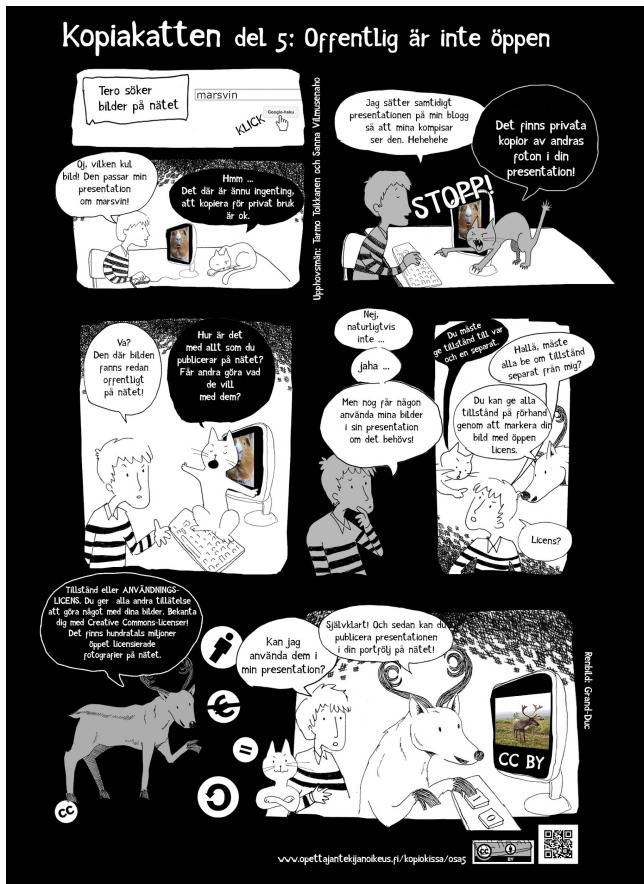
Öppna innehåll kan användas ganska allmänt. Creative Commons är världens mest använda licens för öppet innehåll, vilket är bra att känna till.

Användningslicens för öppna innehåll

Creative Commons-licenser är en global standard för delning av öppet innehåll på nätet. De används av enskilda upphovsmän, stater, stiftelser, universitet och forskningsinstitut. CC-licenser är en del av kärnfunktionerna i många viktiga internet-tjänster. De har förändrat hur internet fungerar. Människor över hela världen får allt större tillgång till kunskap och kultur än tidigare.

Användningslicens för öppna innehåll

Creative Commons historia och syfte

Creative Commons erbjuder lättanvända licenser som alla kan använda för att det ska vara så enkelt som möjligt att dela rättigheter till egna verk.

Creative Commons Inc är ett amerikanskt ideellt företag som grundades 2001.

Creative Commons upprätthåller och utvecklar licenser med samma namn och som alla kan använda utan betalning, registrering eller tillstånd.

Upphovsmän

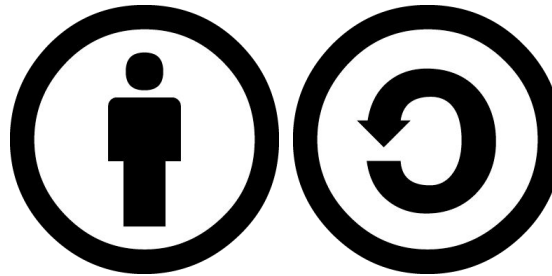
Upphovsmän kan välja att licensiera sina produktioner med CC-licens och ge hela världen vissa nyttjanderätter.

Användare

Användare kan hämta öppet innehåll och använda dem i sin egen produktion i enlighet med CC-licensen.

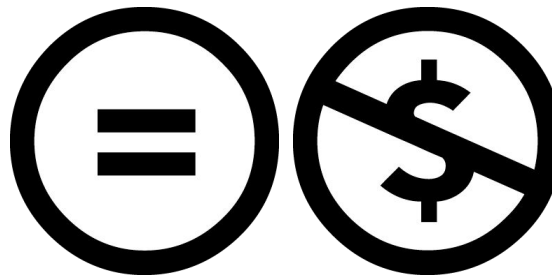
CC-licenserna består av fyra villkor

Erkännande (BY):
Upphovsmannens namn
och licens måste
nämnas.

DelaLika (SA):
Bearbetningar måste
licensieras under samma
licens.

IngaBearbetningar (ND):
Licensen innehåller inga
bearbetningsrättigheter.

IckeKommersiell (NC):
Licensen gäller endast för
icke kommersiellt bruk.

CC-licenser

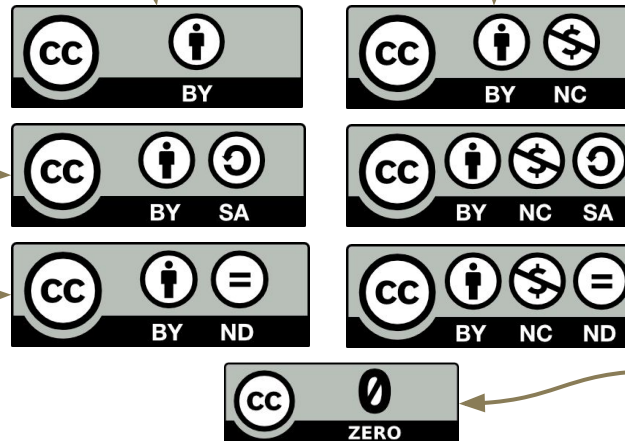
Sex olika licenser (+1)

Öppen CC-licens som endast kräver att man nämner upphovsmannen. Alla användningsmetoder är tillåtna.

Som CC BY, men förutsätter att man publicerar bearbetningar med samma licens.

Som CC BY, men tillåter inte offentlig användning av bearbetningar.

Tre likadana licenser som också har begränsad kommersiell verksamhet utanför licensen. Offentlig kommersiell användning av innehållet är därför inte tillåtet.

CC Noll innebär att upphovsmannen har gett upp alla sina rättigheter som han eller hon kan ge upp. I praktiken behöver man inte uppge upphovsmannens namn, även om det ofta är ett bra så att man inte blir skyldig till plagiat.

Användning av CC-licensierat innehåll

Så här använder du CC-material

Se videon

CC-licensen ger dig rätt att kopiera material och använda dem offentligt på nästan alla sätt.

Det viktigaste är att komma ihåg varje CC-licens villkor och följa dem.

Det viktigaste villkoret är Erkännande (BY). Upphovsmannens namn måste nämnas, liksom den CC-licens som används och länken till platsen för publicering.

Följande video ingår som ett exempel. I princip är det tillräckligt med videofilmens upphovsman, licens och en länk, men eftersom musiken i videon hade CC-licensierats separat, nämns den också.

[Video](https://youtu.be/nWlbqEhx9xs?t=51s): Sebastian Draxler & Alexander Boden, CC BY//youtu.be/nWlbqEhx9xs?t=51s

öppna innehåll

Remix

Vilka CC-licenser kan man kombinera?

Eftersom CC-innehåll kan bearbetas utan separat licens kan även olika innehåll remixas.

Tabellen nedan visar vilka licenser du kan kombinera (t.ex. bild och musik).

Tabellens källa:

<https://creativecommons.org/faq/>

	 PUBLIC DOMAIN	 PUBLIC DOMAIN	 BY	 BY SA	 BY NC	 BY ND	 BY NC SA	 BY NC ND
 PUBLIC DOMAIN	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
 PUBLIC DOMAIN	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
 BY	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
 BY SA	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 BY NC	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✗
 BY ND	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
 BY NC SA	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✗
 BY NC ND	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗

Så här gör du ditt innehåll öppen

Vem som helst kan använda CC-licenser för att göra sina produktioner öppna.

Man behöver endast nämna CC-licensen i publikationen eller i samband med denna. Besök <https://creativecommons.org/choose/> för korrekt ordalydelse

Till exempel har framsidan på detta material nedanstående märkning.

- Copyright-märkning är ett väletablerat sätt att uttrycka publiceringsår och upphovsman. CC är inte ett alternativ till ©-märkningen, utan till texten ”Alla rättigheter reserverade”.
- CC-licensens logotyp är ett bra visuellt sätt att uttrycka licensen, men det är inte nödvändigt.
- Den viktigaste är att säga att verket har publicerats under en viss CC-licens. Det är bra att nämna licensens långa namn (inte bara en förkortning). Man behöver också en länk till sidan för licensens sammanfattning så att licensen är tydligt definierad.

Copyright © 2019 Tarmo Toikkanen. Detta verk publicerades med licensen [Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Märkning av CC-licens på tryckt produkt

Och samma på papper

CC-licenser kan också användas för licensering av tryckta produkter.

Den enda skillnaden är att länken till licensen måste vara synlig eftersom man inte kan klicka på den som i webbinnehåll.

Exemplet på den föregående sidan kan märkas på en tryckt produkt, video eller annat material på nedanstående sätt, om länken inte kan klickas direkt utan man måste skriva in adressen själv.

Copyright © 2019 Tarmo Toikkanen. Detta verk licensierades med Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0 internationella licens. Kontrollera licenser på adressen <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.

öppna innehåll

Innan du licensierar dina egna verk öppet ...

Kontrollera först att du har rätt att licensiera verket öppet.

- Du är verkets huvudupphovsman och merparten av innehållet är ditt.
- Andelar som gjorts av andra är antingen
 - licensierade under en kompatibel CC-licens eller
 - du har fått tillstånd av de andra upphovsmännen för CC-licensiering.
- Är verket föremål för upphovsrätt eller närstående rättigheter? I Finland lyder till exempel en förklarande ritning vanligtvis inte under upphovsrätten.

Observera att CC-licenser inte kan återkallas. Du kan själv välja att sluta distribuera verket med CC-licens, men andra kan fortsätta att göra det.

Å andra sidan begränsar CC-licensen inte upphovsrättsinnehavare. Förutom CC-licensiering kan upphovsmännen ge separata licenser till olika parter om de önskar.

Om du är medlem i en upphovsrättsorganisation, har du gett den här organisationen rätt att administrera din upphovsrätt. Kontrollera organisationens regler för att se i vilka situationer som du kan bevilja användningslicenser, till exempel CC-licenser.

Testa din förståelse

1. Hur begränsar CC-licensen innehållsupphovsmannens verksamhet?
2. Vad händer om innehållet har skapats av en grupp?
3. Vilken information ska visas när du använder någon annans CC-licensierade innehåll?
4. Vilka ytterligare begränsningar kan upphovsmannen bifoga till sin valda CC-licens?

1. Inte på något sätt.
2. Om upphovsmännen inte kommer överens sinsemellan om andra nyttjanderätter, måste även de agera i enlighet med villkoren i CC-licensen, eftersom ingen har ensamrätt till helheten.
3. Upphovsmannens namn, exakt CC-licens (kort namn räcker), länk till licensen samt länk till den ursprungliga platsen för publicering.
4. Ingenting.

06 frågor och svar

sammanfattning av
avsnitt

En uppsättning frågor och svar från lärare från olika utbildnings- och ämnesområden.

Får man använda musik från Spotify i undervisning?

Det finns inget klart svar.

För flera år sedan konstaterade musiklärare att Spotify var en bekväm tjänst för att spela upp musik. Äntligen slapp man tunga CD-väskor. Tjänsten Spotify hade dock förbjudits i några år. Rättstolkningar har lyckligtvis ändrats till fördel för att använda nättjänster.

Streamingtjänster är bekväma, men där rör sig också stora pengar. Ska skolorna betala för användningen av streamingtjänsten, eller kan den lyda under lagen för visningsrätt i undervisning? Båda åsikterna har lagts fram under åren. 2018 sade Spotify själv att dess tjänster inte kunde användas i skolor utan licens, men den slutliga tolkningen är fortfarande öppen.

Hur kan YouTube användas i undervisningen?

Man måste vara försiktig vid uppträdanden, annan användning är tillåten.

Videor kan fritt länkas och bäddas in i nätinnehåll, även om det lönar sig att säkerställa att videorna är relevanta.

Att visa en video i en undervisningssituation är tydligt tillåtet från och med 2023.

Om det finns en användarlicens att köpa för videon måste den skaffas. Om licensen inte är tillgänglig kan videon fortfarande visas i syfte att illustrera undervisningen.

Det utgör inga problem om eleverna tittar på videon på sina egna enheter i ett klassrum eller hemma.

Hur kan jag använda ritningar och diagram på nätet i mitt undervisningsmaterial?

Precis som i fallen med upphovsrätten måste det finnas en licens för eller en motivering till den önskade användningen. Om du tänker kopiera bildmaterial från webben kan följande licenser komma i fråga:

- Originalitetsnivån underskrids
Förklarande ritningar och diagram kommer alltid under originalitetsnivån.
- Öppen licens. Creative Commons-licenser ger i huvudsak rätt att kopiera och presentera verk.
- Kopieringslicens. Man får skriva ut och kopiera en bild till elever i sin undervisning.
- Digilupa. Om digilupa används i din läroinrättning, kan du kopiera upp till 20 bilder från en webbplats och använda dem i undervisningsmaterial, enligt digilupas villkor.
- Studentskrivningar. Du kan använda denna typ av material för studentskrivningar och liknande tester.
- Visningsrätt. Man har rätt att visa offentliga verk i undervisningen. Du kan visa en bild med filmprojektor utan att du gör en digital kopia av den.
- Granskning eller vetenskaplig presentation. Du kan bifoga textrelaterade bilder som bildcitat.
- Genom att be upphovsmannen om tillstånd. Du kan kontakta upphovsmannen direkt för att be om tillstånd.

skärmdumpar

Kan jag använda en bild från en webbplats eller en vy i ett datorprogram?

Det kan du, så länge du ser till att upphovsrätt och sekretessrättigheter visas i bilden.

Datorprogram och webbsidor användargränssnitt är inte verk, så deras vyer begränsar inte din verksamhet.

Om det t.ex. finns fotografier eller text på bilden som skyddas av upphovsrätt, måste sådant innehåll suddas ut eller tas bort. Det samma gäller om bilden visar ansikten på människor.

Har du fortfarande frågor om
upphovsrätt? Kontakta oss!

Tarmo Toikkanen

Författare till boken "Lärares upphovsrätt"

<https://www.opettajantekijanoikeus.fi>

Tack

kontaktinformation

tarmo.toikkanen@iki.fi

www.opettajantekijanoikeus.fi

PS. Detta material är öppet innehåll. Du får sprida materialet i sin helhet, i delar och bearbetat, samt länka till andra material. Kom ihåg att nämna materialets upphovsman, licens och plats för publicering på ett ändamålsenligt sätt.

